

Tippe, Klaas, **'Een echte Overijsselschman'. Frederik Allard Ebbinghe Wubben (1791-1874). Burger, bestuurder en historicus in een rurale omgeving** (Dissertatie Groningen 2010; [Groningen: Rijksuniversiteit], 2010, 444 blz., ISBN 978 90 367 4209 2); Baartmans, Jacques, **Robert Jasper baron van der Capellen tot den Marsch (1743-1814). Regent, democraat en huisvader** (Hilversum: Verloren, 2010, 236 blz., ISBN 978 90 8704 150 2).

Een stevig proefschrift over een burgemeester en notaris van Staphorst in de negentiende eeuw is op het eerste gezicht geen aantrekkelijke uitdaging voor een recensent die niet gespecialiseerd is in de geschiedenis van de kop van Overijssel. Na enig lezen blijkt al spoedig dat het proefschrift waarop Klaas Tippe in 2010 aan de Rijksuniversiteit Groningen promoveerde de lokale geschiedenis overstijgt. Tippe beschrijft het leven van de Overijsselse burgemeester en notaris Frederik Allard Ebbinghe Wubben (1791-1874) als een microgeschiedenis van bredere ontwikkelingen van het Nederland van de eerste helft van de negentiende eeuw. Hij analyseert Ebbinghe Wubben aan de hand van begrippen als het (plattelands-)burgerschap, staatsvorming, intergenerationale overdracht, de ontwikkeling van historisch bewustzijn en het habitus begrip van Bourdieu. Het grootste belang van dit proefschrift ligt in het verbinden van lokale geschiedenis, veelal beoefend door liefhebbers zonder academische ambities, met de wetenschappelijke geschiedschrijving van professionele historici. Terecht merkt Tippe op dat het wetenschappelijk onderzoek naar staatsvormingsprocessen doorgaans op het nationale niveau wordt beschreven en de interactie tussen nationaal, regionaal en lokaal niveau onderbelicht blijft.

Gezien het spreekwoordelijk imago van Staphorst als de bij uitstek orthodoxe gemeente in Nederland, is het verrassend om te vernemen dat Ebbinghe Wubben eerder getypeerd moet worden als een verlichte bestuurder en burger

zonder duidelijk religieus profiel. Hij keerde zich als gezagsdrager juist tegen de Afscheiding van 1834 door op repressieve wijze op te treden tegen de afgescheidenen. Zoals bij zo veel Nederlandse nationale en lokale bestuurders lagen de wortels van de loopbaan van Ebbinghe Wubben in de napoleontische tijd, die door Tippe opmerkelijk genoeg met de anachronistische en misleidende term 'bezettingstijd' wordt aangeduid. Als piepjonge maire, de laagste schakel in het bestuur van het immense napoleontische keizerrijk, diende Ebbinghe Wubben in toenemende mate repressieve maatregelen van hogerhand als de conscriptie uit te voeren. Het gegeven dat de wortels van Ebbinghe Wubben buiten Staphorst lagen en hij dus natuurlijk gezag ontbeerde, maakte de rol als gezagsdrager er niet gemakkelijker op. Uit de weerstand die Ebbinghe Wubben ontmoette van de plaatselijke bevolking, blijkt hoe moeilijk het invoeren van een gelijkvormig bestuur op lokaal niveau was en hoe groot de kloof tussen imperiaal bestuur en lokale praktijk was.

Hoewel Ebbinghe Wubben als napoleontische bestuurder de omwenteling van november 1813 niet zonder kleerscheuren overleefde, werd hij door het nieuwe bestuur in Zwolle gehandhaafd. Nu weer onder betiteling 'schout' was Ebbinghe Wubben een willig instrument voor de verlichte centralisatiepolitiek die Willem I in navolging van Napoleon voerde. Op terreinen als gezondheidszorg, onderwijs, armenzorg, infrastructuur en rampenbestrijding probeerde de schout de macht van de lokale overheid uit te breiden om zo het welzijn van de onderdanen te verbeteren. Tippe verklaart overtuigend het toenemende succes waarmee Ebbinghe Wubben de nog jonge instellingen van het gemeentebestuur gezag gaf bij de weerspannige Staphorsters door de wijze waarop de schout omging met de corporatistische instellingen uit het *Ancien Régime*. Hoewel de oude structuren formeel door het Overijsselse reglement op het lokale bestuur van 1818 waren afgeschaft, bleven ze in de praktijk nog enige jaren bestaan.

Ebbinge Wubben betrok op informele wijze deze oude instellingen bij zijn bestuur. Juist door de pragmatische en instrumentele omgang met de oude corporatistische structuren, was hij volgens Tippe in staat de nieuwe instanties van het gemeentebestuur geaccepteerd te krijgen. Een interessante these die het mijns inziens verdiend om ook in andere casussen getoetst te worden.

In het conflict tussen orthodoxe gemeenteraadsleden en verlichte predikanten na de Afscheiding van 1834, koos Ebbinge Wubben partij voor de laatsten. Met veldwachters probeerde de burgemeester tevergeefs de bijeenkomsten van afgescheidenen te verstoren. Tippe interpreteert de Afscheiding als een corporatieve reflex: in Staphorst waren het juist niet de ‘kleine luyden’ maar eerder middengroepen die het verlies van de corporatistische structuren het meeste hadden gevoeld, die zich aansloten bij de Afscheiding.

In 1845 werd Ebbinge Wubben ook op provinciaal niveau actief. Hij maakte deel uit van de liberale stroming in Overijssel. Het typische Overijsselse liberalisme van Ebbinge Wubben was niet zozeer doctrinair en ideologisch, maar juist pragmatisch. Dit liberalisme had volgens Tippe een eigen Overijssels karakter en was vooral gericht op vernieuwing en economisch herstel van welvaart in de provincie. Ebbinge Wubben ijverde dan ook voor de ontsluiting en ontginning van de turfvelden om zo de beschikbare landbouwgrond te vergroten. De contacten die Ebbinge Wubben met de liberale voorman Thorbecke onderhield eindigde echter in teleurstelling nadat deze niet in staat of van zin was de carrière van de zoons van Ebbinge Wubben verder te bevorderen. De nadagen van de bestuurder werden vooral gevuld met het bevorderen van de carrières en levens van zijn kinderen en met zijn grote liefhebberij: de provinciale geschiedschrijving.

Tippe schildert Ebbinge Wubben als een typische plattelandsburger. Terecht stelt hij dat burgerschap in de Nederlandse historiografie nog te veel wordt gelijkgesteld met het leven in een

stad. Algemene kenmerken van de negentiende-eeuwse burger als de belangrijke rol van het gezin, de waarde van de sociabiliteit en de universaliteit van het verlichte vooruitgangdenken zijn van toepassing op de door Tippe bestudeerde casus. De morele en culturele invulling van het burgerschap van Ebbinge Wubben kwam onder meer tot uiting in zijn lidmaatschap van de Maatschappij tot het Nut van het Algemeen en zijn werkzaamheden als amateurhistoricus. Ebbinge Wubben was representatief voor de geschiedbeoefening door welvarende liefhebbers zoals die voor de opkomst van de wetenschappelijke geschiedschrijving in de vroege negentiende eeuw bestond. De publicaties dienden echter ook nog een ander doel. Ebbinge Wubben gebruikte zijn liefhebberij voor het versterken van contacten en netwerken. Zoals gebruikelijk was, bood hij zijn werken onder meer aan minister Van Doorn van Binnenlandse Zaken.

Het op veel bronnenonderzoek gebaseerde boek van Klaas Tippe is geschreven volgens de klassieke conventies van het historische proefschrift en doet geen concessies aan de hedendaagse popularisering van de geschiedwetenschap. De opbouw is daardoor soms weinig verrassend en wat schools. Verder zou de studie er mijns inziens bij hebben gewonnen door nog systematischer aan te sluiten bij de hedendaagse internationale wetenschappelijke inzichten op het gebied van staatsvorming en modernisering, en dan in het bijzonder de interactie tussen nationaal, provinciaal en lokaal niveau. Daarbij zou bijvoorbeeld gedacht kunnen worden aan werk als dat van Isser Woloch's *The New Regime* (1995), dat het toenemende doordringen van staat en platteland in revolutionair en postrevolutionair Frankrijk beschrijft.

De gestage opgang van het burgerlijk leven van Ebbinge Wubben staat in schril contrast met het woelige en uiteindelijk gebroken leven van de Gelderse patriot en baron Robert Jasper van der Capellen tot den Marsch (1743-1814), het onderwerp van een biografie van Jacques Baartmans.

Baartmans schreef eerder een proefschrift over de geschriften van patriotten in de Oostenrijkse Nederlanden. Van der Capellen tot den Marsch staat volgens de auteur in de geschiedschrijving altijd in de schaduw van zijn achterneef, Joan Derk van de Capellen tot den Pol. Baartmans wilde de eerstgenoemde met het schrijven van deze biografie, onder meer gebaseerd op het omvangrijke familiearchief van Van der Capellen tot den Marsch, recht doen. De auteur trekt ook ten strijde tegen onheuse typeringingen als die van de historicus Joost Rosendaal die Van der Capellen in zijn dissertatie over de patriotse ballingen herhaaldelijk als een 'aartsweifelaar' omschreef. Doordat Baartmans steeds zonder aarzelingen partij kiest voor Van der Capellen en zijn gedrag probeert te verdedigen en te rechtvaardigen, heeft het boek iets weg van een hagiografie.

Van der Capellen was afkomstig uit een adellijke familie die goede banden onderhield met de stadhouderlijke familie. Persoonlijke grieven tegen de stadhouder leken even zwaar te wegen als ideologische bezwaren tegen het stadhouderlijk bestel. Van der Capellen speelde een belangrijke rol in de patriottenbeweging op lokaal (Zutphen), provinciaal en nationaal niveau. Na 1787 zag hij zich gedwongen in ballingschap te gaan en hij werd zelfs bij verstek ter dood veroordeeld. In ballingschap vormt hij een van de leiders van de gespleten patriotse ballingengemeenschap. In de Bataafse revolutie speelde hij geen rol meer: zijn jaren van vervolging en ballingschap lijken hem geestelijk en lichamelijk te hebben gebroken. Van der Capellens laatste jaren zijn – net als die van Ebbinge Wubben – gevuld met zorgen over het nageslacht. Hoewel Baartmans boek een nuttige aanvulling vormt voor de kennis van een belangrijk personage uit de patriottenbeweging en op nieuw bronnenmateriaal is gebaseerd, voldoet de biografie niet helemaal aan de standaarden van het hedendaagse wetenschappelijk onderzoek. De individuele gebeurtenissen in het leven van Van der Capellen staan te veel op zichzelf en worden niet geïnterpreteerd of verbonden met grotere

historische vragen. Tot slot zijn de weergegeven citaten te lang (soms een hele pagina).

MATTHIJS LOK, UNIVERSITEIT VAN
AMSTERDAM

Woud, Auke van der, **Koninkrijk vol sloppen.**

Achterbuurten en vuil in de negentiende eeuw

(Amsterdam: Bert Bakker, 2010, 440 blz., ISBN 978 90 351 3597 0).

Koninkrijk vol sloppen is een boek over de onuitputtelijke ontdekkingen van de negentiende eeuw, zowel op medisch, technisch, industrieel, sociaal, natuurwetenschappelijk, economisch en politiek vlak, en over hoe deze ontdekkingen effecten hadden op alle aspecten van de samenleving. Van der Woud zet de blik daarbij scherp op de onderste lagen van de maatschappij. Hoewel deze groepen tot nog toe marginaal bleven in de literatuur, stonden ze zeker niet in de marge van de negentiende-eeuwse samenleving. Sterker nog, Van der Woud toont treffend aan dat het merendeel van de doorbraken van de negentiende eeuw slechts mogelijk was dankzij het bestaan (en de uitbuiting) van de bewoners van de krotten.

In het eerste hoofdstuk schetst de auteur een algemeen kader op basis van demografische veranderingen in Nederland tussen 1795 en 1900. Daarbij maakt hij duidelijk dat hij de armoedeproblematiek vanuit een stedelijke invalshoek bekijkt, wat overigens niet betekent dat Van der Woud het platteland idealiseert als zou de armoedeproblematiek daar minder of dragelijker zijn geweest. De volgende twee hoofdstukken geven inzicht in het dagelijkse leven van 'de armen': wonen, werken, eten, kleding, intimiteit ... er wordt de lezer een zo volledig mogelijk beeld gegeven. Daartoe gebruikt de auteur heel uiteenlopende historische bronnen, waaronder journalistieke, literaire, statistische, fotografische en politieke documenten.